

Перспективи подальших досліджень. Зазначені основні результати дослідження історії розвитку місцевого військового управління не є вичерпними. Практика державного будівництва в Україні, розвиток військової організації держави буде сприяти подальшому розширенню та вивченню кола наукових і практичних проблем, пов'язаних з реалізацією функцій держави у військовій сфері.

Література.

1. Залеский А. А. Рекрутская повинность [Текст] / А. А. Залеский // Советская историческая энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1968. – Т. 11. – Стб. 1004.
2. Лохвицкий А. В. Губерния: ее земские и правительственные учреждения [Текст] / А. В. Лохвицкий. – СПб, 1864. – 221 с.
3. Синельников М. А. Воинская повинность [Текст] / М. А. Синельников // Советская историческая энциклопедия. – 1963. – Т. 3. – Стб. 617.
4. Воинское присутствие [Текст] // Энциклопедический словарь в 86 томах. – СПб.: Типография Акц. общ. Брокгауз-Ефрон, 1902. – Т. 12. – С. 849–853
5. Воинский начальник [Текст] // Энциклопедический словарь в 86 томах. – СПб.: Типография Акц. общ. Брокгауз-Ефрон, 1902. – Т. 12. – С. 786–790
6. Воинский начальник уездный [Текст] // Военная энциклопедия / Под ред. В.Ф. Новицкого и др. – СПб.: Т-во И.В. Сытина, 1911–1915. – Т. 7. – С. 1–2.
7. Справочная книга для уездных воинских начальников [Текст]. – СПб.: Изд-во В. Березовского, 1910. – 424 с.
8. Мельник Р. П. Комплектування української національної армії у 1917–1920 рр. та її вплив на подальший розвиток військової справи в Україні [Електронний ресурс] / Р. П. Мельник. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Armiya/2009_652/12.pdf.
9. Винниченко В. Відродження нації [Текст] / В. Винниченко. – К.; Відень: Дзвін, 1991. – Ч. 2. – 328с.
10. Голубок В. Питання військової доктрини УНР у практичній діяльності та теоретичній спадщині С.Петлюри [Текст] / В. Голобок // Ефективність державного управління: 36. наук. пр. – Львів, 2002. – Вип. 1-2. – С. 137–142.
11. Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність [Текст] / Л. Шанковський. – Мюнхен, 1958. – 319 с.
12. Декреты Советской власти в 15 тт. – М.: Наука, 1998. – Т. 4. – С. 326.
13. Военный комиссариат [Текст] // Гражданская война и военная интервенция в СССР. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 107.
14. Гриневич Л. В. Військове будівництво в Україні у 20-ті – на початку 30-х рр. XX ст.: національний аспект: Автореф. дис...канд. іст. наук [Електронний ресурс] / Л. В. Гриневич; Університет «Львівська політехніка». – Львів, 1995. 19 с.
15. Щусь О. И. О некоторых вопросах военного строительства в Украине в 1919 г. (на примере деятельности киевского военного округа) [Текст] / О. И. Щусь // Украина в 1917–1921 гг. – К., 1991. – 308с.
16. Ленин В.И. Речь на 2-м всероссийском совещании ответственных организаторов по работе в деревне 12 июня 1920 г. [Текст] / В. И. Ленин // Полн.собр.соч. – Т. 41. – С. 138–151.
17. Декларация про Державний суверенітет України: Постанова Верховної Ради України від 16.07.1990 № 55–ХІІ.
18. Про проходження строкової військової служби громадянами Української РСР та використання працівників правоохоронних органів республіки за її межами: Постанова Верховної Ради УРСР від 30.07.1990 № 88–ХІІ.
19. Кравчук М. Військове будівництво УСРР [Текст] / М. Кравчук /. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 48 с.
20. Про стан виконання постанови Верховної Ради Української РСР від 30 липня 1990 року в питанні проходження військової служби громадянами республіки: Постанова Верховної Ради УРСР від 10.10.1990 № 341–ХІІ.

21. Про хід виконання постанов і доручень Верховної Ради Української РСР з питань проходження громадянами республіки строкової військової служби: Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 05.07.1991 № 1332–ХІІ.

22. Коваленко А. А. Становлення і розвиток виконавчої влади в Україні: Автореф. дис... д-ра політ. наук [Електронний ресурс] / А. А. Коваленко; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – К., 2003. – 36 с.

23. Про підпорядкування військових комісаріатів на території України: Указ Президії Верховної Ради України від 27.08.1991 № 1440–ХІІ.

24. Про підпорядкування військових комісаріатів: Постанова Верховної Ради України від 17.11.1993 № 3609–ХІІ.

25. Про тимчасові положення про проходження військової служби громадянами України: Указ Президента України від 13.05.1993 № 174/93 (втратив чинність).

26. Про Положення про військові комісаріати: Указ Президента України від 15.02.1994 № 48/94 (втратив чинність).

27. Про заснування Дня мобілізаційного працівника: Наказ Міністра оборони України від 22.08.2000.

УДК 338.2

Володимир Марушак

ПЛАНІРІВАННЯ У СТРУКТУРІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття розкриває взаємозв'язок держави і планування у процесі становлення і розвитку ринкової економіки. На основі історико-логічного аналізу показується процес втягування планування в регулювання економічних процесів. Робиться висновок, що розвиток економічної функції держави йде дорогою ширшого використання планування в регулюванні ринкової економіки.

Ключові слова: держава, плановість, планування, ринкове господарство, державне управління, керуваність, товарне виробництво.

Розвиток державного управління у сфері регулювання економічних процесів потребує теоретичного осмислення та розробок, які в стані забезпечити його інструментарієм з ефективного регулювання ринкового господарства. Тому звернення до аналізу плановості є не випадковим. Дослідження його сутності та можливостей регулювання ринкової економіки дає державному управлінню засоби з реалізації економічної політики держави.

За останні двадцять років в економічній та управлінській літературі дослідження плановості стосовно економіки відсутні.

Метою даної статті є розкриття змісту плановості і механізму її взаємодії з ринковим господарством.

Перехід до ринкових відносин вимагає від наукових досліджень більш точного системного аналізу явищ, що вивчаються. Будь-яке явище має вивчатися не тільки саме по собі, а і в зв'язках з іншими процесами. Це забезпечує об'єктивність не тільки самого аналізу, але й висновків, що робляться на його основі. Правове регулювання планування не можна зро-

постановка проблеми

аналіз останніх досліджень і публікацій

виклад основного матеріалу

мета

© Марушак В.П., 2010.

зуміти лише із зовнішніх проявів закономірностей його розвитку, його сутність може бути визначена, виходячи з аналізу глибоких процесів, на основі яких воно функціонує і розвивається. Внаслідок цього конкретним проблемам правового регулювання планування у сфері економічних відносин передусє методологія даної проблематики, в основі якої лежить методологічний генезис такої категорії, як планомірність. Тому методологічною основою регулювання ринкової економіки є загальнотеоретичне тлумачення планомірності і визначення її ролі в товарному виробництві [2, с. 7–8].

Найбільш простим варіантом підходу до вирішення методологічної основи планування як складової механізму державного управління є прийняття існуючого тлумачення планомірності, яке дається в курсі загальної економічної теорії, де закон планомірності розглядається як економічний закон [1, с. 17]. Втім зміни, які відбуваються, висвітили настільки значні прогалини в теорії і практиці економічної діяльності, що виникає необхідність не тільки переглянути існуючі підходи, але й чималою мірою переосмислити таку наукову категорію, як планомірність. До того ж існуючий різнобіг в трактуванні планомірності підтверджує необхідність при дослідженні проблем правового регулювання планування повернутися до аналізу планомірності, виходячи з умов, що склалися в ринковій економіці. «Треба спиратися на такі реалії існуючих економічних відносин, які відбивають їх сутність. Якщо ж при розробці наукових рекомендацій і прийнятті рішень ми будемо виходити з економічних моделей, які невірнo відбивають характер цих відносин, то рекомендації і рішення не можуть бути оптимальними» [3, с. 56].

Дослідження планомірності – не самоціль. Розкриття її сутності і змісту дозволяє об'єктивно підійти до поєднання методологічних проблем планування економічної діяльності з теорією державного управління, бо це дозволяє обумовити форму регулювання економічних процесів як складову механізму державного управління і обґрунтувати її розвиток, зокрема пояснити сутність і шляхи розвитку планування економічної діяльності. Крім того, методологічний генезис планомірності має велике значення і для практики державного регулювання, оскільки дає можливість зрозуміти відповідність форм державного регулювання об'єктивній сутності економічних процесів, опрацювати пропозиції з вдосконалення планування економічної діяльності та надавати науково обґрунтовані рекомендації.

Здійснення планової діяльності в економічній сфері неминуче вимагає постановки загальнометодологічного питання, що стосується планування в цілому, а саме – питання про планомірність. Це закономірно, оскільки від того, як трактується ця категорія, залежить і підхід до вирішення конкретних завдань практики планування. Планомірності вимагає об'єктивний хід розвитку історичного процесу [4, с. 438]. У зв'язку з цим було б неправильно стверджувати, що планомірність – це винахід соціалізму. Ще на початку ХХ століття планування почало застосовуватися у Великобританії в розвитку міста Лондона [5]. Тому ще до практики соціалістичного будівництва виникла необхідність застосування планування як фактору соціально-економічного розвитку.

Причиною існування планомірності в умовах первіснообщинного ладу є низький рівень продуктивності праці. Рівень розвитку продуктивних сил ледве забезпечував збереження людини як біологічного виду. Це вимагало суворого обліку і розподілу ресурсів племені. Виконання тієї чи іншої роботи чоловіками і жінками або дітьми визначалося залежно від ефективності праці і її кінцевого результату. Чоловіки займалися мисливством, бо воно вимагало найбільшої фізичної сили і було одним із основних джерел життя племені. Хліборобством займалися переважно жінки, оскільки витрати фізичної праці були менші, а у зв'язку з низькою врожайністю воно слабше забезпечувало харчуванням плем'я. Збирання ягід і інші підсобні роботи виконувалися ді-

тьми, бо тут не вимагалось великих витрат праці і робота мала невелике значення в житті племені. Розподіл прибутку і ресурсів був планомірним. Найбільш калорійне харчування одержували чоловіки, бо від їхньої сили і стану здоров'я залежала доля племені. На другій сходинці стояли жінки, далі – діти і літні люди. В умовах первіснообщинного ладу планомірному використанню були підпорядковані засоби праці. Вони були надбанням племені в цілому. Їх використання здійснювалося різними членами общини залежно від конкретних цілей і завдань, які стояли перед членами племені. Якщо чоловік занедужав, то його спис або інша зброя передавалася іншому, що відправлявся на полювання чи риболовлю. Таким чином, планомірність в умовах первіснообщинної формації була примітивною, спрямованою на збереження людини як біологічного виду. Проте планомірність вела до зростання продуктивності праці, оскільки сприяла найбільш ефективному застосуванню праці, а тим самим – розвитку продуктивних сил.

При феодалізмі розвиток виробництва пройшов три стадії: натуральне господарство, дрібнотоварне господарство, мануфактуру. У зв'язку з цим і планомірність змінювала свої функції. Планомірність існувала як єдино-особлива структура. Для натурального господарства характерним було споживання всередині господарства. Селянин визначав, скільки і якої культури йому сіяти, скільки корів, коней, овець і птиці йому мати, скільки йому необхідно виготовити полотна і т. ін. Практично те ж відбувалося в господарстві феодала, з тією лише різницею, що в першому випадку виробник сам виробляв, а феодал або його управитель здійснював планове управління і розподіл продукції. До того ж феодал час від часу міг реалізувати продукцію. Важливим є те: якщо в умовах первіснообщинного ладу планомірність охоплювала плем'я в цілому, то при феодалізмі у зв'язку з розвитком продуктивних сил і можливістю виробляти надлишок продукту не було необхідності в планомірному регулюванні в межах спільноти, воно замикалось на єдино-особливих структурах – власному господарстві селянина і феодала.

Руйнування натурального господарства призвело до виникнення дрібнотоварного господарства. Дрібнотоварне господарство вело до розвитку ремесел. Ремісник виступав у ролі виробника товарів. Але і в період дрібнотоварного господарства спостерігається нерозвиненість ринку. В розвитку планомірності особливих змін не відбувається, хоча спостерігається розширення сфери прояву планомірності. Воно охоплює ремесла. Ремісник планомірно розподіляє свою працю на виробництво виробів, і що дуже важливо, продає продукцію, в основному, не на ринку, а за замовленням. Таким чином, ремісник заздалегідь знав, скільки і яких товарів йому треба виробити. Отже, планомірність все ще існує саме в єдино-особливих структурах.

Із розвитком товарного виробництва виникає мануфактура. В мануфактурі товари призначалися винятково для продажу через ринок. Єдино-особливий зв'язок розривається. Планомірність тепер існує тільки всередині мануфактури. Функцією планомірності є одержання максимуму товарів, оптимізація витрат на виробництво, зростання прибутку власника.

Капіталізм у своєму розвитку знає дві стадії: монополістичний капіталізм і монополістичний. Відповідно до цього планомірність по-різному проявляє себе на кожній стадії. Для монополістичного капіталізму характерні два моменти: по-перше, те, що товаровиробник викидає товар на ринок незалежно від того, виробляється продукт на фабриці чи в майстерні індивідуального робітника. Ця особливість підготовлена мануфактурою. Важливо те, що настає ера машинного виробництва. Необхідність планомірного розвитку виробництва виникає при капіталізмі внаслідок капіталістичного усупільнення виробництва. В цей період планомірність служить тим же цілям, що і при мануфактурі, і виконує аналогічні функції.

Зростання міри застосування машин і супутня їй концентрація виробництва і розподіл праці ведуть до виникнення монополій. Монополія – якісно нове явище. Вона відбудовує єдино-особливі зв'язки. Монополія – це планомірно організований комплекс. Продукт виробляється планомірно і розподіляється в цілому на задалегідь відомий ринок. Проте в цей період виникають і кризи. По-перше, крім монополій, на ринок викидаються товари дрібних виробників, а монополії визначають ринок для себе без їх урахування. По-друге, монополія прагне захопити ринок абсолютно і, користуючись меншими витратами на виробництво у себе в порівнянні з дрібними виробниками, заповнює ринок, продаючи товари за більш низькими цінами, що веде до банкрутства дрібних товаровиробників. Таким чином, в період монополістичного капіталізму планомірність охоплює монополію. Тут єдиний зв'язок зруйновано і представлено єдино-особливий зв'язок. Планомірність в цей період виконує функцію одержання максимально високих прибутків і як зброя в конкурентній боротьбі.

Якісно змінюється ситуація розвитку капіталізму на рубежі 20–30-х років ХХ століття, коли класична форма ринку вичерпала свій потенціал¹ [11, с. 13]. Велика депресія, що охопила капіталістичний світ в 1929–1933 роках, була не випадковою. Регулювання економічних структур на рівні самих себе вступило в протиріччя з загальногосподарською системою держав і вилилось в загальногосподарську економічну кризу. Планомірність, яка є важелем розвитку окремих економічних суб'єктів, була однією із причин, що сприяла виникненню і розвитку кризи, оскільки не взаємопов'язувала і не координувала виробництво в масштабах суспільства.

Вихід із Великої депресії був довгим і здійснювався класичним для капіталізму методом – відтворенням через руйнування. Але якщо раніше це діяло не як всеруйнуюча сила, а як часткове руйнування застарілого і відмираючого, подібно до того, як вдаються до кровопускання, щоб зняти внутрішню напругу організму і дати йому поштовх до оновлення, то Велика депресія виявилася всеруйнуючою силою, що поставила на межу існування саму капіталістичну систему. Важелі самовідтворення почали не спрацьовувати, і вимагалось щось інше, що спроможне було дати поштовх до розвитку. Американський уряд в особі президента Рузвельта протягом кризи обережно, але все активніше починав впливати на економічні процеси в країні, починаючи від опрацювання окремих державних програм до впливу на кредитну і промислову сфери² [6, с. 21].

У сучасному суспільстві планомірність у все більшому обсязі захоплює суспільні процеси, тобто єдино-особливий зв'язок змінюється на загально-особливо-єдиний зв'язок, бо в процесі становлення і розвитку сучасних західних державних систем відбуваються процеси, що сприяють цьому. По-перше, якісно змінюється рівень техніки, тому що починається процес поступової глобалізації виробництва і функціонування систем машин і технологічних процесів. В цих умовах виробництво настільки розвивається, що його необхідно регулювати як єдине ціле, тобто здійснювати виробництво планомірно. Тому держава все більше втручається в економічні процеси. Особливість планомірності на сучасно-

му етапі проявляється в тому, що через приватну власність планомірність не охоплює загальні процеси повністю. Регулювати це певною мірою намагається держава, прагнучи за рахунок державного сектору економіки і своєї економічної політики пом'якшити протиріччя між суспільним характером виробництва і приватним характером привласнення.

Щодо планомірності існує безліч визначень. Так, Н. А. Цаголов писав, що закон планомірного розвитку означає, що виробництво в масштабі суспільства повинне здійснюватися свідомо [8, с. 16]. Вадою даного визначення є його неповнота. Ніхто не стане заперечувати, що планомірність припускає, щоб виробництво здійснювалося свідомо. Проте те ж можна сказати про кооперацію, організацію, координацію і про управління в цілому. Тобто свідомість, безумовно, – одна з найважливіших складових планомірності, але не лише вона сама.

Існують й інші визначення планомірності. «Планомірність – це відносини людей в колективному виробництві, що існують об'єктивно, незалежно від того, якою мірою усвідомлено людьми, наскільки свідомо і повно воно використовується ними» [9, с. 276]. «Планомірність як специфічні виробничі відносини комуністичного способу виробництва і його першої фази означає взаємне узгодження діяльності учасників виробництва заради досягнення спільної мети найбільш раціональним способом» [10, с. 9]. «Сутність планомірності полягає в тому, коли свідомо визначають цілі своїх дій та співвідносять свої дії з ресурсами, враховуючи при цьому прямиий та опосередкований вплив зовнішнього по відношенню до них середовища.» [7, с. 19]. Існуюча велика кількість визначень планомірності вимагає їх критичного аналізу. Це класичний методологічний прийом дослідження, коли аналізується декілька точок зору, а після цього дослідник або пропонує рішення проблеми, або визнає аргументацію якоїсь із сторін правильною і приймає цю сторону. Наданий методологічний прийом має одну істотну ваду. При аналізі можна піддатися впливу логічного доказу якоїсь із сторін і визнати його правильним. Проте це не гарантує, що саме цей логічний доказ є справжнім. Справа в тому, що в цьому доказі може бути прихований хибний елемент, що навіть при досить пильному аналізі не може бути з'ясований. До того ж аналіз численних теорій при вияві раціональних зерен в них може привести дослідника до заплутаного лабіринту, де уже сам дослідник може допуститися більш-менш значної помилки. Тому даний методологічний прийом дослідження, що можна назвати критичним дослідженням теорій з виявом раціональних зерен, має в собі відносно високу ймовірність виникнення помилки. Більш виправданим в науково-дослідницькому плані є методологічний прийом, який можна назвати системним аналізом структур. Зміст його полягає в тому, що спочатку аналізується явище у своїй сутності, після цього синтезується сутність у своєму розвитку з іншими компонентами і визначається кінцевий результат взаємодії. Після цього результат апробується в конкретних умовах, показуючи сутність розвитку процесів. І тільки потім система доказу застосовується до аналізу теорій, що дає можливість виявляти в них помилки і визначити раціональні зерна.

Вихідним пунктом розвитку людського суспільства є праця. Якщо розглядати працю як таку, то її можна розчленити на дві частини: процес і результат. Тобто праця завжди існує у вигляді процесу, який перетворює предмети праці на якийсь новий стан, і результату праці, яка є упредметненою працею в зміненому предметі праці. Праця упредметнюється в предметі праці з метою споживання створеного продукту. Якщо продукт, в якому упредметнена праця, призначений для продажу, то він набуває форми товару; якщо ж він іде безпосередньо на споживання його створювачем, то набуває нетоварної форми. Отже, праця має деяку форму, в якій вона рухається, починаючи з процесу виробництва і закінчуючи моментом споживання перетворених працею продуктів. Цій формі руху праці відповідають свої певні закони. А отже, і сама праця підпадає під дію

¹ Ринок є ефективним лише за певних досить жорстких передумов. Якщо ці передумови не забезпечуються, ринок не буде ефективним, і за певних обставин знадобиться втручання держави для того, щоб зробити його більш ефективним.

² Так, президент США Ф. Рузвельт застосував чисто кейнсіанські рецепти: планування виробництва, збільшення бюджетних видатків, розширення внутрішнього ринку.

цих законів, що стають законами руху продукту. Якщо праця набуває товарної форми, то законом руху праці в цій формі буде закон вартості, тобто вимога еквівалентного обміну, що є необхідною умовою руху продукту. Тому в даному випадку закон вартості – закон руху продукту. Товарна форма продукту (як і нетоварна) є первинною формою руху праці. Проте ця форма породжує в собі нову рефлекторну форму. Так, праця, набуваючи властивості змінюватися, знаходить якусь свою форму обміну, тобто обмін може здійснюватися сам по собі, без будь-якого впливу, або під впливом певних сил. Отже, рух праці може бути упорядкованим (системним) або безсистемним. Тому форма руху праці (товарна чи нетоварна) може реалізовувати себе в системній або безсистемній формах. Таким чином, по відношенню до первинної форми праці існує ще якась форма, що регулює цей рух. Форма руху продукту може реалізувати себе через форми його управлінності. Форма управлінності має свої закони, що впливають на форму руху праці і виступають як закони цієї форми руху. В цілому складається така картина. Спочатку відбувається взаємодія праці з предметом праці, породжуючи процес праці і зміну предмета праці. Результат цієї взаємодії – упредметнена праця у знову створеному продукті. Після цього продукт і праця, яка в ньому міститься, рухаються до кінцевої мети – споживання в товарній або нетоварній формах. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що закони, які притаманні суспільно-економічним формаціям, поділяються на два види: на закони руху праці і закони управлінності цим рухом.

Власне це і породжує подвійність виробництва, зокрема товарного. Якщо розглядати процес розвитку суспільних формацій, то можна визначити таке. В умовах первісного ладу формою руху праці було нетоварне виробництво, а формою управлінності є планомірність. При рабовласницькому, феодальному способах виробництва і капіталізму вільної конкуренції формою руху праці є товар, а форма управлінності відсутня і панує стихійність. При монополістичному капіталізмі формою руху праці є товар, форма управлінності на рівні суспільства відсутня та діє стихійність, на рівні монополій і господарських суб'єктів формою управлінності є планомірність. В економіці розвинених держав формою руху праці є товар, формою управлінності є все більш планомірне управління суспільством.

Товарне виробництво, як і будь-яка продуктивна виробляюча система, передусім є системою суспільних відносин, за якої окремі виробники створюють продукт, що є товаром. Це означає, що продукт праці в силу розподілу праці виробляється окремими (відокремленими) виробниками, а для реалізації цього виробничого механізму необхідна купівля-продаж продуктів. Перше, що можна визначити, що товарне виробництво – це така форма, якої набуває продукт, а отже, і праця при обміні, тобто форма руху тієї частини праці, яка називається упредметненою. Крім того, товарне виробництво – це організація суспільного господарства, тобто це форма господарського управління товаром і супутніх йому товарних відносин між людьми. Історично склалося так, що нетоварній формі руху праці відповідає планомірна форма управлінності, а товарній формі руху праці – непланомірна форма (стихійність). Тому і в наукових дослідженнях форма руху праці і форма його управлінності розглядаються як єдине ціле. Протиставлення планомірності і товарно-грошових відносин одне одному як антиподів помилкове і з іншої причини. Планомірність характеризує систему виробничих відносин з боку способу ведення господарства, способу функціонування економіки. Щодо товарно-грошових відносин, то вони характеризують форму економічних відносин. Протиставлення їх одне одному – це результат невміння розрізняти два названі аспекти: спосіб встановлення і підтримки економічних зв'язків та відносин і їх форму [13, с. 32]. Якщо антиподом планомірності є стихійний спосіб ведення господарства, то антиподом товарно-грошових відносин є натуральна форма економічних відносин [12, с. 64].

Планомірність в тому понятті, в якому вона викладена і як трактується в літературі, являє собою форму управлінності виробництвом. Так, наприклад, М. Д. Цаголов визначав планомір-

ність як закон господарювання, що «виражає не можливість писання планів розвитку народного господарства, а реальний розподіл суспільних ресурсів виробництва і реальну організацію процесу поширеного відтворення в масштабі суспільства» [14, с. 16]. Таку ж думку підкреслює Л. І. Абалкін, який зазначає, що «планомірність характеризує систему виробничих відносин з боку способу ведення господарства» [12, с. 64]. Таким чином, загальний висновок, який можна сформулювати щодо планомірності, полягає в тому, що вона є формою управлінності рухом праці³ [9, с. 183]. Це є сутність планомірності. Планомірність, що існує як форма управлінності законами руху праці, активно впливає на них і надає їм специфічного руху. Якщо в умовах відсутності планомірності закони руху праці розвиваються, як сліпа сила, що підпорядковує собі всі відносини між людьми в процесі виробництва, то планомірність дозволяє проникнути в суть явищ і процесів. А отже, активно впливати на закони руху праці відповідно до пізньої їх природи.

Таке поняття планомірності висвічує її специфіку. Планомірність припускає заздалегідь, ще до моменту початку руху праці, можливість представити його рух у відповідності до законів форми руху праці. Враховуючи цю специфіку планомірності, можна стверджувати, що планомірність – це свідомий, заздалегідь збалансований рух праці у відповідності до законів форми його руху. Тому планомірність – це форма управлінності рухом праці, яка припускає, що конкретна реалізація пройшла усвідомлене сприйняття праці. Планомірність, коли вона постійно супроводжує форму руху праці, проявляє себе як закон, тобто закон планомірності – це об'єктивна необхідність в постійному, свідомому, заздалегідь збалансованому русі праці у відповідності до законів форми його руху.

У зв'язку з цим правове регулювання планування повинне переслідувати ціль найбільш повного розкриття закону планомірності в умовах ринкової економіки, недопущення його викривлення в реальній практиці. Слід порівнювати правове регулювання планування з його змістом – чи сприяє воно об'єктивній необхідності в постійному, свідомому, заздалегідь збалансованому русі праці відповідно до законів його руху. Під цим кутом має аналізуватися практика планування і його форми. Таким чином, вдосконалення планування слід здійснювати на основі впливу механізму дії державного управління [3, с. 231].

Планомірність є об'єктивним законом сфери управлінності, який іманентний ринковій економіці. Проте роль цього закону в конкретній реальності залежить від рівня розвитку товарного виробництва.

Конкретною формою прояву планомірності є планування у своїх різноманітних формах і видах.

Закони, які притаманні суспільно-економічним формаціям, поділяються на два види: на закони руху праці і закони управління цим рухом.

Література.

1. Бревнов А. А. Основы экономической теории / А. Бревнов. – Х. : Одиссей, 2004. – 511 с.
2. Запоточний І. В., Захарченко В. І. Державне регулювання регіональної економіки / І. Запоточний, В. Захарченко. – Х. : Одисей, 2003. – 591 с.
3. Мамутов В. К. Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности / В. Мамутов. – К. : Наука, 1982. – 257 с.
4. Экономическая теория : [под ред. А. И. Добрынина, Л. С. Тарасевича]. – С-Пб : Питер, 2008. – 438 с.

³ «І планомірність, і стихійність являють собою лише загальні ознаки, форми руху відносин виробництва».

5. Freeman R. J. Municipal Budgeting, Accounting Reporting and Auditing. 1972–1979 / R. J. Freeman // Alabama Municipal Journal. – 1999. – № 29. – Р. 38–49.

6. Черныш Е. А. Прогнозирование и планирование в условиях рынка / Е. Черныш. – М. : ПРИОР, 2000. – 176 с.

7. Стратегическое планирование / [под ред. Э. А. Уткина]. – М. : Тандем, 1998. – 483 с.

8. Мельник А., Лапрін А. Стратегічне планування в системі інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку України / А. Мельник, А. Лапрін // Вісник економічної думки України. – № 1. – 2008. – С. 16–23.

9. Кузьминов И. И. Очерки политической экономики социализма / И. Кузьминов. – М. : Мысль, 1971. – 256 с.

10. Директивы КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам. – М. : Госполитиздат, 1958. – Т. 3. – 421 с.

11. Бажан Ю. Економічний розвиток і державна політика / Ю. Бажан, О. Кілієвич, О. Мартена, О. Романюк, М. Ройко, В. Юрчишин – К. : УАДУ, 2001. – 480 с.

12. Абалкин Л. И. Хозяйственный механизм развитого социалистического общества / Л. И. Абалкин. – М. : Мысль, 1973. – 263 с.

13. Диба М., Ягодка А., Дробенко Л. Теоретико-методологічні основи господарського регулювання в сучасній економічній системі / М. Диба, А. Ягодка, Л. Дробенко // Економіка України. – 2005. – № 10. – С. 103–122.

14. Мельник А., Лапрін А. Стратегічне планування в системі інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку України / А. Мельник, А. Лапрін // Вісник економічної думки України. – № 1. – 2008. – С. 16–23.

УДК 35.08

Наталія Морозова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

У статті розкрито сутність теоретико-методологічних засад дослідження проблем зайнятості населення в системі державної служби, зокрема приділено увагу складникам соціально орієнтованої державної політики у сфері праці і зайнятості в інституті державної служби, а також соціальним питанням на ринку праці державних службовців.

Ключові слова: державна служба, державна політика зайнятості, соціально орієнтований ринок праці, соціальна політика, регулювання ринку праці державних службовців, попит і пропозиція робочої сили.

Глибока соціально-структурна криза, викликана розбалансуванням національної економіки, призвела до різкого зниження життєвого рівня більшості громадян країни, розшарування суспільства, безробіття. Проблема зайнятості у сфері державної служби з особливою гостротою постає у зв'язку з радикальними суспільними трансформаціями,

реформуванням державної служби. В Україні система забезпечення державної служби кадрами, які відповідали б вимогам сьогодення, потребує кардинальних змін. Тягар застосування неефективних, напрацьованих протягом років радянських методів роботи з персоналом, недосконалість володіння сучасними технологіями формування людського капіталу та відсутність адекватної державної політики зайнятості в системі ринку праці у сфері державно-службових відносин призвели до формування недовіри й непривабливості державної служби серед громадян.

Проблеми зайнятості населення завжди були в центрі уваги української науки, сучасних учених-економістів. Вагомий внесок у розвиток науки про зайнятість населення, трудовий потенціал, ринок праці зробили В. С. Васильченко, О. В. Волкова Д. П. Богиня, І. К. Бондар, О. А. Грішнова, Т. А. Заяць, С. М. Злупко, А. М. Колот, Ю. М. Краснов, О. М. Кузнецова, Е. М. Лібанова, О. Ф. Новикова, О. Ю. Рудченко та ін.

Подоланню прогалин кадрового забезпечення у вітчизняному державному управлінні присвячено дослідження відомих науковців. Деякі аспекти нормативно-правового регулювання в системі державної служби розглядали В. Б. Авер'янов, В. Г. Атаманчук, В. І. Луговий, В. К. Майборода, П. І. Надолішний, І. Ф. Надольний, Н. Р. Нижник, І. В. Розпугенко, В. А. Скуратівський, В. П. Троцинський та інші.

Водночас недостатньо дослідженими на сьогодні залишаються питання з вирішення проблем ринку праці як сфери здійснення зайнятості в системі державного управління і перспектив ефективного реформування державної служби.

В умовах загострення політичної поляризації суспільства, соціальної та економічної напруженості в країні, донині залишається ще недостатньо розроблена й потребує наукового дослідження проблема пошуку зменшення плінності кадрів на ринку праці державних службовців. Наявний стан справ із забезпечення державної служби кадрами характеризується насамперед неефективним і недієвим плануванням людських ресурсів.

Мета статті – узагальнити теоретико-методологічні підходи до проблеми державної політики зайнятості у сфері державної служби, сформулювати та визначити мету, завдання, об'єкт, суб'єкт, принципи, методи державного впливу на ринок праці в системі державно-управлінських відносин в умовах радикальних суспільних трансформацій та адаптації інституту державної служби України до стандартів Європейського Союзу.

Право на працю справедливо вважається найактуальнішим правом людини і громадянина, що гарантується конституцією будь-якої цивілізованої держави. Відтак, реальні соціальні передумови для його реалізації та засоби впровадження в конкретних соціокультурних середовищах, або соціальних практиках, постійно викликають неабиякий інтерес науковців та владних структур.

Найбільш поширеними і визнаними серед фахівців вважаються три теорії зайнятості, що ґрунтуються на світовій економічній думці: класична, марксистська та кейнсіанська.

Класична теорія зайнятості, як відомо, заснована А. Смітом та вдосконала у наукових працях Д. Рікардо, Т. Мальтуса та ін. Загалом ця теорія виходила з того, що економічні закони (які стосуються, зокрема, індивідуальних «егоїстичних» інтересів і конкуренції) обумовлюють ціни і винагороду за вироблені товари чи надані послуги, а також з того, що цінова система є найкращим механізмом розподілу ресурсів.

Праця, як вважає А. Сміт, є священним видом власності, яким може розпоряджатися людина вільно, на свій розсуд.

аналіз останніх досліджень і публікацій

виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

мета

виклад основного матеріалу

постановка проблеми